

EBÜ'L-HÜSEYN-İ NÛRÎ HZ. (4)*

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidinâ muhammedin ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ecmaîne't-tayyibîne't-tâhirîn...

Fa'lemû eyyühe'l-ihvân... Ve inne efdale'l-hadîsi kitâbu'llah... Ve efdale'l-hedyi hedyü seyyidinâ muhammedin salla'llâhu aleyhi ve sellem. Emmâ ba'd.

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri cümlelizden râzî olsun... İki cihan saadetini cümlelizize ihsân eylesin... Cümlelizizi cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin...

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî isimli büyük tasavvuf aliminin çok kıymetli, kaynak mahiyetinde, numûne bir eser mahiyetinde olan *Tabakâtü's-Süfiyye'sinden*, büyük mübarek evliyâullah ve sâlihlerin hayatlarını okuyoruz. *Ebü'l-Hüseyn-i Nûrî Hazretleri'nin hayatı ve mübarek fikirlerini anlatan bölümünü okuyoruz. 167. sayfadayız. 10. paragrafa geldik.*

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

Bunların okunmasına, izahına geçmeden önce Peygamber SAS Efendimiz'in ruh-u pâkine bizden bir hediye-i Kur'âniye olsun acizâne, muhibbâne; sonra Peygamber Efendimiz'in âline, ashâbına, etbâına, evliyâullah, mürşidîn-i kâmilîn ve evliyâ-i mukarrabînin ruhlarına, sâdât u meşâyih turuk-u aliyyemizin ervâhına hediye olsun diye;

Bu diyarları Allah rızası için cihad edip fethetmiş olan fatihlerin, şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhlarına hediye olsun diye; bu diyarlarda medfun bulunan enbiyaullah, evliyaullah sahabe-i kirâm, şehidler, gaziler, mücahidlerin ruhlarına hediye olsun diye;

Uzaktan yakından buraya zahmet edip, gelip dolduran, şereflendiren siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan bütün müslüman âbâ ü ümmehât, ecdâd u ceddâd, akraba u taallukât, ihvân u evlâd u zürriyyâtlarının ruhlarına hediye olsun diye;

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi sevdiği kullarından eylesin, ömrümüzü rızasına uygun geçirmemizi nasib eylesin, imtihanı başarmamızı nasib eylesin, Rabbimizin huzuruna sevdiği, râzı olduğu kullar olarak varmamızı nasib eylesin diye, bir Fâtiha, üç İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım:

.....

a. Kadere Razi Olmak

Ebü'l-Hüseyn-i Nûrî Hazretleri, biliyorsunuz aslen Horasanlı, fakat Bağdat'ta doğmuş, Bağdat'ta yetişmiş ve bu evliyâullahın, tasavvuf büyüklerinin en büyüklerinden ve en alimlerinden birisi... Tutturduğu tasavvufî meşreb bakımından da çok sevilen, çok beğenilen, sözleri çok güzel olan bir mübarek zât. Şimdi bu zâtın sözlerine devam ediyoruz.

Müellif Sülemî Hazretleri diyor ki:

سَمِعْتُ نَصْرَ بْنَ أَبِي نَصْرِ الْعَطَّارِ يَقُولُ سَمِعْتُ
عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْبَغْدَادِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ فَارِسًا
الْحَمَّالَ يَقُولُ لِحَقِّ أَبِي الْحُسَيْنِ النُّورِيِّ عَلَّةً
وَالْجَنِيدُ عَلَّةً فَالْجَنِيدُ أَخْبَرَ عَنْ وَجْدِهِ وَالنُّورِيُّ
كَتَمَ فَقِيلَ لَهُ لِمَ لَمْ تُخْبِرْ كَمَا أَخْبَرَ صَاحِبُكَ فَقَالَ
مَا كُنَّا لِنُبْتَلَى بِبَلْوَى فَنُوقِعَ عَلَيْهَا إِسْمَ الشُّكْوَى
ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ

TS. 167/10 (Semi'tü nasre'bne ebî nasrini'l-attâr, yekülü: Semi'tü aliyyü'bnü abdi'llâhi'l-bağdâdiyye, yekül: Semi'tü fâriseni'l-hammâle, yekül) Ben attarlık yapan Ebî Nasr oğlu Nasır'dan işitmişim. O da Bağdatlı Abdullah oğlu Ali'den işitmiş. O da Hammâl diye tanınan

Fâris'ten işitmiş ki, (lahika ebe'l- hüseyini'n-nûriyye illetün) bu tercüme-i hâli okunmakta olan Ebü'l- Hüseyin-i Nûrî hastalanmış, ona hastalık gelmiş, mülâkî olmuş, lâhik olmuş, hastalanmış. (Ve'l-cüneyde illetün) Cüneyd-i Bağdâdî'ye de bir hastalık gelmiş, o da hastalanmış. Hem Ebü'l- Hüseyin-i Nûrî hastalanmış, hem Cüneyd-i Bağdâdî hastalanmış. Onlar hakkında bir şey anlatacak.

Ben ona geçmeden önce bir noktayı belirtmek istiyorum: Ebî Nasrini'l-Attâr diye geçti. Attâr, ıtırcılık yapan demek; ıtır da güzel koku mânâsına geliyor. Hattâ güzel kokulu bir çiçeğe de, bizde ıtır çiçeği derler. İşte böyle eczâlar, birtakım maddeler, kokular filan satan kimseye attar derler. Attarlar çoktur. Onlardan bir tanesi de bu.

Bir başka attar var, Ferîdüddîn-i Attâr... Tezkiretü'l-Evliyâ isimli kitabı yazan, o da İran'ın en büyük şairlerinden, yazarlarından birisidir, Mantıku't-Tayr'ı var, Tezkiretü'l-Evliyâ'sı var. Aynı zamanda bizim tarikat zincirimizle de irtibatı olan bir kimse.

Bir de tarikat zincirimizde Alâaddin el-Attâr Hazretleri var. Yâni, bunların Attâr ismini görüp de, aynı şahıs sanmayın. Attârlık bir meslektir, bu şahıslar farklı farklı kimselerdir.

Ebü'l-Hüseyin-i Nûrî de hastalanmış, Cüneyd-i Bağdâdî de hastalanmış. (Fe'l-cüneydü ahbere an vecdihî) Cüneyd Rh.A, hastalığını insanlara bildirmiş. Başına gelenleri insanlara nakletmiş, hikâye etmiş, söylemiş. "Şöyle hastalandım, böyle ağrı çekiyorum, şu oluyor, bu oluyor..."

diye. (Ve'n-nûriyyü ketem) Ebü'l-Hüseyn-i Nûrî Hazretleri ise susmuş, hiç söylememiş, konuşmamış.

(Fekîle lehû) Bu konuşmayan Ebü'l-Hüseyn-i Nûrî'ye denmiş ki: (Lime lem tuhbir kemâ ahbere sâhibuk) "Arkadaşın Cüneyd'in söylediği gibi, sen de niye halini söylemedin? Hastalığını niye insanlara söylemedin de sakladın?.."

(Fekâle sâhibü't-terceme) Yâni terceme-i hâli okunan Ebü'l- Hüseyn-i Nûrî demiş ki:

(Mâ künnâ li-nübtelâ bi-belvâ fenûkia aleyhâ isme'ş-şekvâ) "Biz bir belâ ile mübtelâ olunca, mübtelâ olduğumuz bu belâya, imtihana, o musibete şikâyeti ekleyecek, ondan şikâyet edecek insan değiliz. Şikâyet etmeyiz. Onun için sustum, söylemedim." demiş.

(Sümme enşee yekülü) Bu sözünün arkasından da bir şiir söylemiş. Anlaşıyor ki, bu Ebü'l-Hüseyn-i Nûrî Hazretleri edebî zevki olan, şair ruhlu bir kimse. Şiirleri duygularını ifade etmek için kullanıyor, sözlerinin arasında.

Bu bir tarzdır, meşrebirdir. Bazı insanlar sözlerini ifade etmek için, duygularını anlatmak için şiiri severler, yazarlar, okurlar, dinlerler. Bizim bu memleketimizde de, Anadolu'da, Türkiye'mizde tarih boyunca şiir çok sevilmiştir. Buraya mübarek ecdâdımız geldikleri zaman, Horasan'dan, başka diyarlardan gelip de buraları fethettikleri, yerleştikleri zamandan beri, şiir bizim halkımızın örfünün, adetinin, yaşayışının içinde çok kıymetli bir mevkî taşır. Çok kıymetli bir mevkiye sahiptir.

Bizim dedelerimiz duygularını şiirle ifade etmeyi çok sevmişlerdir. Mevlidler yazmışlardır, şiirler, ilâhiler yazmışlardır. Hâlâ şimdi okuyoruz, dinliyoruz Yunus'tan, Eşref oğlu Rûmî'den, filânca mübarek zâttan, falanca mübarek zâttan... Hatta Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Hazretleri'nin Mesnevî'si meşhurdur, şiirdir. Ondan sonra, onun makamına halef olmuş olan zâtlar şiirle meşgul olmuşlardır. Hatta alimler şiirler yazmışlardır. Hatta tefsir kitapları, hadis kitapları, lügat kitapları bile şiirle yazılmıştır. Bu bir zevk meselesi, edebî zevk meselesidir, böyle olmuştur.

Bu da şiiri seven bir kimse. Bakalım ne okumuş?..

“—Ben hastalandığım zaman, bir belâ ile karşılaştığım zaman, bir ibtilâyâ mübtelâ olduğum zaman şikâyet edecek insan değilim! Biz şikâyet etmeyiz, böyle bir belâyla karşılaştığımız zaman.” demiş ve şiir okumuş:

إِنْ كُنْتَ لِلْسُّكْمِ أَهْلًا فَأَنْتَ لِلشُّكْرِ أَهْلًا

عَذْبٌ فَلَمْ يَبْقَ قَلْبٌ يَقُولُ لِلْسُّكْمِ مَهْلًا

*İn kunte li's-sukmi ehlen feente li'ş-şükri ehlâ,
Uzzib, felem yebka kalbün yekülü li's-sukmi:
Mehlâ.*

Tabii bu bir Arapça şiirdir. Şiirler tercüme edilemez ama, biraz mealini verelim:

(İn kunte li's-sukmi ehlâ) Küntü diye harekelenmiş, herhalde kunte olması daha

doğru. “Eğer sen hastalığa ehliyetli bir insansan, (feente li’ş-şükri ehlâ) o zaman şükretmeye de ehliyetli bir insan demeksin.”

Yâni, hastalığı sabırla karşılayıp, şükretmek lâzım! “Eğer hastalığın sevap kazandıran, insanın günahlarını silen, insanın makamını yücelten bir imtihan olduğunu biliyorsan; o zaman şükre de ehil bir insan demeksin, şükretmesine de ehil bir insan demeksin.”

Evet burada duralım ve izah edelim:

Allah-u Teâlâ Hazretleri bazı insanları sıhhatli yapıyor; (*el- hamdü li’llâhi ale’s-sıhhati ve’l-âfiyeh*) Allah’ın bize verdiği sıhhate, afiyete, sağlığa, esenliğe, huzura, rahata, nimetlere *hamd ü senâlar* olsun, şükürler olsun...

Bazı insanları da hasta yapıyor, dertli yapıyor; üzüntü de, sıkıntı da, hastalık da, elem de, keder de, ızdırap da oluyor.. Görüyoruz, etrafımızda, yakınlarımızdan hastalar da oluyor. Kendimiz de hayatımızda hasta olmuşuzdur. Hasta oldu mu bir insan, Allah-u Teâlâ Hazretleri hastanın şikâyet etmemesini seviyor. Dırlanmamasını, sızlanmamasını, şikâyetçi olmamasını seviyor, sabretmesini seviyor.

“–Hasta, kendisini ziyaret edenlere, beni şikâyet etmesin!” diye buyuruyor.

“–İşte şuram çok ağrıyor da şöyle oldum da böyle oldum da aman efendim hayatım zehir oldu, zemberek oldu, perişan oldum, uykusuz kaldım, ölüyorum, paramparça oluyorum, mahvoluyorum, eriyorum...”

E o hastalığı getiren kim senin başına?..

“—Allah...”

E niye şikâyet ediyorsun?.. Allah’ı şikâyet ediyorsun demek ki. Şikâyet, Allah’ı şikâyet etmek gibi olduğundan, hastanın hastalığa şikâyet etmemesi lâzım, sabretmesi lâzım!

Eğer hasta hastalığına sabrederse, Allah ne mükâfatlar veriyor: Bir: Hastanın uykusu ibarettir. Adamcağız yattı kaldı, uyuyor yatağında, hasta... Uykusu ibadettir. İniltisi tesbihtir. Ah, aman, ah, vah... Tesbih çekiyor gibi sevap. Yapamadığı ibadetler, yapılmış gibi mükâfatı kendisine verilmektedir.

“—Ah eskiden sıhhatliyken bu neler yapardı, ne ibadetler yapardı, şimdi yapamıyor hocam...”

Olsun. Yapıyormuş gibi zaten onun mükâfatını Allah veriyor. Duası makbuldür. Onun için, hasta ziyaret ettiğimiz zaman diyeceğiz ki:

“—Geçmiş olsun, Allah şifa versin vs... Bana dua et!” diyeceğiz. Neden?.. Duası makbul. Allah’ın nazlı kulu, kıymetli kulu, duası makbul... “Beni duadan unutma, aman bana dua et!” diyeceğiz. Duası makbul, günahları da siliniyor defterinden, tertemiz hale geliyor. Bunlar büyük mükâfât...

Eğer hasta böyle edepli bir müslümansa, hastalığın kendisine mânevî bakımdan çok faydalar sağlayacağını, sevaplar kazandıracağını biliyorsa, eğer o zaman hastalığı konusunda bu edebe, bu anlayışa sahipse; (*feente li’ş-şükri ehlâ*) o zaman şükre de ehildir bu adam.

Şâkirlerdendir, şükredicilerdendir, şükretmeyi de bilen bir kimsedir.

Tabii hastalıkta sabreden, sıhhatin kıymetini bilir. Sıhhatli olduğu zaman da güzel şükreder. Hastalıkta Allah'ın kendisine mükâfatlar verdiğini bilen insan, hasta halinde de, o halinden şikâyetçi olmaz. Eğer sen hastalığa ehilsen, şükre de ehilsin demektir.

(Uzzib, felem yebka kalbün yekülü li's-sukmi mehlâ) “Azap görür, engel olunur, geri bırakılır, men olunursan, tut kendini, böyle sabırlı ol, duygularını hapset, kendine hakim ol! Çünkü hastalığa dur diyen bir gönül, hastalığa râzı olamayan bir gönül, yok olmuş, kalmamış demektir. Demek ki kıymeti yok demektir. Onun için, aman hastalığa karşı sabırsızlık gösterme!” mânâsına bir şiir okumuş. Biz hastalık geldiği zaman şikâyet edecek bir insan değiliz diye, bu şiiri okumuş.

فَأَعِيدَ ذَلِكَ عَلَى الْجُنَيْدِ فَقَالَ مَا كُنَّا شَاكِينَ
وَلَا كِنُ أَرَدْنَا أَنْ نَكْشِفَ عَنْ عَيْنِ الْقُدْرَةِ فِينَا ثُمَّ
بَدَأَ يَقُولُ

(Feuîde zâlike ale'l-cüneyd) Cüneyd-i Bağdâdî ise söylemişti derdini, hastalığını. Ona Ebü'l-Hüseyn-i Nûrî'ye dedik, böyle dedi diye sözü götürmüşler, nakletmişler. “Biz hastalanınca şikâyet etmeyiz.” dedi, bir de şiirler okudu filan demişler.

Cüneyd-i Bağdâdî de insanlara söyledi hastalığını. Şimdi aykırı bir iş yapmış oldu. Ona söyleyince o da cevap vermiş:

(Fekâle: Mâ künnâ şâkîn) “Biz şikâyet ediciler değildik, şikâyet etmekten söylemedik insanlara, şikâyetçi değiliz, hastalıktan şikâyetçi sanmayın bizi; (ve lâkin erednâ en nekşife an aynı’l- kudreti fînâ) istedik ki kudret gözü bize karşı açılsın. Yâni, Allah- u Teâlâ Hazretleri kudretiyle, lütfuyla bize nazar eylesin diye ondan. Yâni arkadaşlarımıza, ‘Şöyle hasta oldum, böyle hasta oldum diye söyledik ama, bunu şikâyet için söylemedik.

Onlar dua etsinler, Allah’ın kudret gözü bizi görsün, bizi afiyete erdirsin diye yaptık; şikâyetten yapmadık.” dedi Cüneyd-i Bağdâdî de.

O da bir şiir okumuş. O da zevk-i edebîsi olan bir sòfî, bir büyük mutasavvıf. Üç beyitlik bir şiir okumuş, demiş ki:

أَجَلٌ مَّا مِنْكَ يَبْدُو

لِأَنَّهُ عَنكَ جَلَّا

وَأَنْتَ يَا أُنْسَ قَلْبِي

أَجَلٌ مِنْ أَنْ تَجَلَّا

أَفْنَيْتَنِي عَنْ جَمِيعِي

فَكَيْفَ أَرَعَى الْمَحَلَّا

Ücillü mâ minke yebdû

Li-ennehû anke cellâ

Ve ente, yâ ünse kalbî

Ecellü min en tecellâ

Efneytenî an cemîî,

Fekeyfe er'a'l-mahallâ.

“Senden bana gelenin kıymetini biliyorum, büyük bir lütuf olarak görüyorum; çünkü o senden geliyor, celle celâlûke yâ Rabbi!.. Senden geldiği için, senden gelen şeyin kıymetli olduğunu takdir ediyorum, onu gözümde büyük bir olay olarak görüyorum.

Ey benim gönlümün enîsi olan Mevlâm! Sen aslında ululanmak, tâzim olunmaktan da yücesin ama, işte ben seni böyle ululuyorum. Yâni, senin kulun hamdine, ululamasına, ta'zîmine ihtiyacın yok ama, ben seni böyle ta'zîm ile anıyorum.

(Efneytenî an cemîî) Beni kendi varlığımdan aldın, fani eyledin, yok eyledin; (fekeyfe er'a'l-mahallâ) nasıl bir yerde sakin durabilirim? Sildin beni, yok eyledin, nasıl bir yerde eğlenip durabilirim?" dedi.

Yâni, bu şiirle de Cüneyd-i Bağdâdî, Allah'ı ne kadar sevdiğini, Allah'tan gelen musibete nasıl gönülden râzı olduğunu ifade etmiş. "Sen beni sevginle yok eylediğin için, ben nasıl bir yerde görünebilirim." diye bu şiiri söylemiş.

قَالَ فَبَلَغَ ذَلِكَ الشَّبْلِيَّ فَبَدَأَ يَقُولُ

(Kâle: Febeleğâ zâlike şibliyye febedee yekül) Bir de onların zamanında Şiblî denilen bir söfî var, ârif var, bir mübarek zât da o. O da bu sözleri duymuş, o da bir şiir eklemiştir. O da bir şiir söylemiş bu şeyleri duyunca.

Biliyorsunuz, insan derdi olunca konuşur, konuşma derdini anlatma vasıtasıdır. Heyecanı, arzusu, şevki, aşkı çok olunca, düz konuşma az gelir, şiir tarzında konuşur. Onun için bunlar, böyle şâirâne duygular içinde böyle şiirleri ya kendileri söylüyorlar, ya da birilerinden duydukları şiirleri inşâd ediyorlar:

مِخْنَتِي فِيكَ أَنِّي لَا أَبَالِي بِمِخْنَتِي

يَا شِفَائِي مِنَ السِّقَامِ وَإِنْ كُنْتَ عَلَيَّ

Mihnetî fîke ennî lâ übâlî bi-mihnetî

Yâ şifâî mine's-sikâmî, ve in künte illetî

تُبْتُ دَهْرًا فَمَذُ عَرَفْتُكَ ضَيَّعْتُ تَوْبَتِي

قُرْبُكُمْ مِثْلُ بُعْدِكُمْ فَمَتَى وَقْتُ رَاحَتِي

Tübtü dehren, femüz araftüke dayya'tü tevbetî

Kurbuküm mislü bu'diküm femetâ vaktü râhatî?

diye o da bir dörtlük söylemiş. Bunun mânâsı ne:

“Benim imtihanım, benim şikâyetim, senin karşında benim şikâyetim, imtihanıma gereken önemi vermemem, mihnetime aldırmamam yâ Rabbi! Yâni ben mihneti önemsemiyorum, şikâyetim bu. Halbuki o mihnet senden geliyor, onu şey yapmam lâzım, şikâyetim bu. Kadrini tam bilemiyorum. (*Yâ şifâî mine's- sikâm*)

Ey her hastalıktan şifâm olan mevlâm, (ve in künte illetî) sen benim sebab-i hastalığım, hastalık sebabim de olsan, aynı zamanda her hastalıktan da şifam olan Mevlâm.”

Tabii, neden böyle söylüyor? İnsan Allah sevgisinden hasta gibi oluyor. Allah aşıkları mecnun oluyorlar, hasta gibi oluyorlar. “Her

ne kadar hastalığım da sensen de, yâni senin derdine düşmüşüm; her hastalıktan şifam da sensin!”

(Tübtü dehren) “Uzun zaman, ömür boyu tevbe ettim durdum, ama seni tanıdıktan sonra tevbe kaybettim. Ömür boyu tevbe ettim de, sana kavuştuktan sonra tevbe mevbe nerede onu kaybettim. (Kurbüküm mislü bu’diküm) Sana kurbiyyet, sende uzaklaşma gibi. (Femetâ vaktü râhatî) Ben ne zaman rahat edeceğim? Uzaktayken rahatsız oluyorum, kavuşmak istiyorum; kavuşunca da gene tevbe kaybetmişimden, ondan rahatsız oluyorum?” diye, Allah sevgisinden düşmüş olduğu halleri böyle dile getirmiş.

Bunların hepsi bir şeye dayanıyor: Cüneyd hastalanmış, Ebü’l- Hüseyin-i Nûrî hastalanmış. Kaddesa’llâhu ervâhahümâ... Birisi söylemiş, birisi söylememiş. Söylemeyene niye söylemedin diyorlar, “Ben Allah’tan gelen şeyi kimseye şikâyet etmem, saklarım.” diyor. Doğru, sünnet-i seniyyeye, hadis-i şeriflere uygun olan bu. Yâni terceme-i hâlini okuduğumuz Ebü’l- Hüseyin-i Nûrî’nin durumu.

Ama Cüneyd-i Bağdâdî söylemiş... “Sen niye söyledin?” diyorlar. “E ben şikâyet diye söylemedim. Rabbimin inayeti benim üzerimde tezâhür etsin diye söyledim. Yoksa, ondan gelen her şey başımın tâcı, memnunum.” filan demiş. Bunu duyan Şiblî de, bu güzel duygularını ifade etmiş.

Ama bunların hepsi Allah'ın aşıkı olan evliyâ, mübarek zâtlar. Yâni dertleri, tasaları, geceleri gündüzleri Allah, Allah-u Teâlâ Hazretleri'ne güzel kulluk etmek; güzel kulluk edemedikleri zaman telaşlanmak; birazcık ayrılık kokusu sezdikleri zaman telaşlanmak... Kavuştukları zaman da, "Acaba bir şey kaybeder miyim?" diye telaşlanmak. İşte bu telaşlarını dile getiriyorlar bu şiirlerinde. Böyle tatlı tatlı fikirlerini söylemişler.

Şimdi bize gelelim! Biz bu mübarek zâtların hayatlarını okuduk, davranışlarını, duygularını böylece dinledik. Allah'ın kaderine rızâ göstermek, mukadderâta, alın yazısına rızâ göstermek, rızâ ve teslimiyet makamı çok önemlidir. Burası imtihan yeri olduğu için, Allah insana bu dünya hayatında acı, tatlı günler yaşatır, iyi kötü olaylarla insanı karşılaştırır; sıhhatli, hasta zamanları olur. Hiç bir zaman Allah'ı kulluktan uzak durmamak, geri durmamak lâzım! Hiç bir zaman isyan etmemek lâzım! Hiç bir zaman kontrolü kaybetmemek lâzım! Hiç bir zaman Allah'ı şikâyet ediyor gibi; Allah'tan, Allah'ın kaderinden, Allah'ın kaderi dolayısıyla başına gelen olaylardan, şikâyetçi olur gibi bir durumda olmamak lâzım!..

Nasıl olmak lâzım?.. Edepli, kadere râzı, sakin, terbiyeli bir kul olmak lâzım! Bunu anlıyoruz. Allah'ı seven, Allah'tan gelen her şeyin iyi olduğunu, "Hoştur bana senden gelen", "Neylerse güzel eyler" şiirleriyle geçen hafta da söylediğim duyguda olmamız lâzım! Bunu iyice yerleştirin, uygulayın hayatınızda... Hayatta

karşılaştığınız olaylarda bu tavrı takınmağa çalışın, bunu uygulayın!

Kadere isyan etmek olmaz! (*Hayrihî ve şerrihî mina'llâhi teâlâ*) “Kaderde insanın başına gelen iyi şeyler de Allah’tandır, kötü şeyler de Allah’tandır.” Kaza, arıza, üzüntü, hastalık, dert, gam, keder, tasa, uykusuzluk, hastalık vs... Hepsi imtihan. Hepsinde imtihana güzel cevap vermeğe, iyi bir kul olmağa; Allah’ı severek, Allah’ın mukadderâtını hazmetmeğe çalışacağız. Davranışımız bu olmalı...

b. Basîret Ehlinin Halleri

سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ
إِبْرَاهِيمَ بْنَ فَاتِكٍ يَقُولُ سَمِعْتُ النُّورِيَّ يَقُولُ
مَقَامَاتُ أَهْلِ النَّظْرِ فِي النَّظْرِ شَتَّى فَمِنْهُمْ مَنْ
كَانَ نَظْرُهُ نَظَرَ التَّسْلَى وَمِنْهُمْ مَنْ كَانَ نَظْرُهُ نَظَرَ
إِسْتِفَادَةٍ وَمِنْهُمْ مَنْ كَانَ نَظْرُهُ نَظَرَ عِيَانِ
الْمُكَاشَفَةِ وَمِنْهُمْ مَنْ كَانَ نَظْرُهُ نَظَرَ الْمُنَافَسَةِ
فِي الْمَشَاهِدَةِ وَمِنْهُمْ مَنْ كَانَ نَظْرُهُ نَظَرَ
الْمُشَاكَلَةِ وَالْمُمَاثَلَةِ وَمِنْهُمْ مَنْ كَانَ نَظْرُهُ نَظَرَ
طَيِّبَةٍ وَمُلاحَظَةٍ وَمِنْهُمْ مَنْ كَانَ نَظْرُهُ نَظَرَ
إِشْرَافٍ وَمُطَالَعَةٍ وَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ أَهْلُ النَّظْرِ

TS. 168/11 (Semi'tü ebe'l-hüseyni'l-fârisiyye, yekül) Müellif diyor ki: Ebü'l-Hüseyn-i Fârisî'den işittim ben, o diyor ki: (Semi'tü ibrâhime'bne fâtikin, yekül) İbrâhim ibn-i Fâtik'ten işitmiş o da. (Semi'tü'n-nûriyye, yekül) O da tercüme-i hâli okunan Ebü'l- Hüseyn-i Nûrî'den şöyle dediğini işitmiş.

Şimdi bu İbrâhim ibn-i Fâtik hakkındaki bilgiyi okuyalım aşağıdan:

أَبُو الْفَاتِكُ وَقِيلَ أَبُو الْقَاسِمِ إِبْرَاهِيمُ بْنُ فَاتِكِ
بْنِ سَعِيدِ الْبَغْدَادِيِّ كَانَ وَالِدُهُ شَيْخًا شَامِيًّا مِنْ
بَيْتِ الْمَقْدِسِ وَكَانَ إِبْرَاهِيمُ هَذَا خَادِمًا لِلْحَلَّاجِ
صَحْبَ الْجُنَيْدِ وَالنُّورِيِّ وَكَانَ الْجُنَيْدُ يُكْرِمُهُ

Bu İbrâhim, Ebü'l-Fâtik isimliymiş, Ebu'l-Kâsım da deniliyormuş. (*İbrâhimi'bni fâtiki'bni saîd el-bağdâdî. Kâne vâlidühû şeyhan şâmiyyen min beyti'l-makdis*) Babası Kudüs-ü Şerîf'ten bir şeyh idi. Bu İbrâhim, Hallâc-ı Mansûr'un hizmetinde bulunmuş kimseydi. Cüneyd-i Bağdâdî'ye ve Ebü'l-Hüseyn-i Nûrî'ye kavuşmuş, onların sohbetinde bulunmuş kimseydi. Cüneyd-i Bağdâdî bu zâta ikramda bulunurdu. Yâni, muhterem bir kimse olarak i'zâz ve ikramda bulunurdu, hatırını kollardı diyor. Ölüm tarihi filan yok. Ama demek ki, Cüneyd-i Bağdâdî'nin izzet ve ikram ettiği bir kimse.

Ne demiş bu ravinin söylediğine göre, terceme-i hâlini okuduğumuz Ebü'l-Hüseyn-i Nûrî, uzun bir söz:

(Makâmâtü ehli'n-nazari fi'n-nazari şettâ)
“Ehl-i nazarın nazar hakkındaki görüşleri, halleri çeşit çeşittir, farklı farklıdır.”

Ne demek nazar, ne demek ehl-i nazar? Nazar, bakmak demek, görmek demek, görüş demek. Ehl-i nazar, ehl-i basiret demek. Yâni, baktığı zaman olayları derinlemesine görebilen, basîret ehli insanlar demek. Hani diyoruz ya, “Yâ Rabbi basîretimizi aç...” “Basireti kapandı filanca adamın...” deniliyor. Derinden olayları anlayabilen, ona derinden bakabilen insanlar. Ehl-i nazar, basiret erbâbı.

Bunları sıralıyor... Çeşit çeşittir bunlar diyor. *(Ve küllü vâhidin minhüm ehli'n-nazar)* Çeşitleri sıraladıktan sonra, “İşte bunların hepsi basîret ehlidir ama, meşrebleri farklıdır, halleri farklıdır.” diyor.

Tabii, buradan kendimize dönelim gene: Olaylara akıl gözüyle güzel bakmaya alışalım! Olayları doğru görmeye, olayların sebeplerini doğru anlamağa, olaylardaki hikmetleri ve ibretleri kavramağa çalışalım!

Baktığımız zaman, bakıp da görmeyenlerden olmayalım! Bakışımız derinlemesine olsun... Sadece sathı görmeyelim, arkasındaki, perdenin arkasını da görmeğe çalışalım!

Bu nasıl olur?.. Çalışa çalışa olur, iyi bir kul olduğu zaman olur, insan günahlardan sıyrılınca olur, Allah nasib eder, basireti açılır, gönül gözü açılır, o zaman daha güzel görmeğe başlar.

Şimdi sıralıyor çeşitlerini bunların, okuyalım:

(Feminhüm men kâne nazaruhû nazara't-tesellî) “Bu basîret ehlinin bir kısmının bakışı, tesellî bakışıdır. Oraya bakar, buraya bakar, tesellî bulur, zevk alır. ‘Rabbim bak şunu yaratmış. Tebâreke’llàhu ahsenü’l-hàlikîn... Sübhàna’llàh!.. Ne güzel yaratmış.’ diye etrafına bakar, tesellî bulur, zevk duyar, sevgisi artar. Bu bir basîret ehlidir.”

İşte çiçekler... Kapıdan girerken küçük bir çocuk karanfilleri, kına çiçeğini, kasımpatılarını kendi bahçesinden koparmış. Başkasının bahçesinden koparsa olmaz!.. Reyhan da var, güzel güzel kokuyor. *Tebâreke’llàhu ahsenü’l-hàlikîn. Ne güzel yaratmış Mevlâ! Hepsi çiçek ama renkleri farklı, kokuları farklı, türlü türlü güzelliklerle...*

Eh bunlardan zevk alıyorsa insan, etrafa baktığı zaman gördüğü şeylerden zevk alıyorsa, onları yaratanı bulabiliyorsa, yaratan Mevlâ’yı düşünebiliyorsa, Mevlâsına karşı aşk ve şevki artıyorsa; güzel!.. Bu da bir basîret ehli. Bakıyor, tesellî buluyor. Bakıyor etrafına, teselli buluyor. Bazısı böyledir.

(Ve minhüm men kâne nazaruhû nazari’stifâdeh) “Bazısının bakışı faydalanmak bakışıdır.” Bakıyor, her olayın aslını, esasını, künhünü anlamağa çalışıyor, hikmetini anlamağa çalışıyor, ondan istifade etmeğe çalışıyor:

“—Filanca adam babasına şöyle yaptı da, onun da evladı ona böyle yaptı... Filanca adam filanca kimseye bir kötü muamele yaptı da, Allah onun

başına filanca yerde şunu getirdi. Haa, ben böyle yapmayayım! Bundan ibret alayım, aman bu bana ders olsun, yapmayayım.”

Ne yapıyor?.. Her baktığı şeyden istifade ediyor. İbretini alıyor, dersini alıyor. “Tamam ben dersimi aldım, anladım!” diye o bakışından kendisine ders çıkartıyor. Hayat tecrübesi artıyor, bu da basiret ehlidir. Aferin...

Bu da etrafındaki olayları değerlendirmekte daima kendisi ders alıyor, istifade ediyor. Bakışı kendisine istifade sağlıyor.

(Ve minhüm men kâne nazaruhû nazara iyyâne’l-mükâşefeh) “Kimisinin bakışı, olaylara baktığı zaman tam perdeler kalkmış, ayan beyan Cenâb-ı Mevlâ’yı görüyor gibi bakıştır kimisi.”

Mükâşefe ne demek? Perdelerin kalkıp da, her şeyi ayan beyan görmesi demek... İlm-i mükâşefe diyoruz, böyle keramet sahibi oluyor insan; perdelerin arkasını görecek bir göz veriyor Allah... Kimisinin bakışı böyledir işte. Bir bakar, gönlünde olanı anlar, söyleyeceği nasihatı söyler. Onun sözünden sen de şaşırır kalırsın.

Kimisinin bakışı böyledir.

(Ve minhüm men kâne nazaruhû nazara’l-münâfese fi’l-müşâhedeh) “Kimisinin bakışı da müşâhedede yarışma bakışıdır.” Büyüklerimiz ne diyorlar:

“—Nereye baktıysam, orada Mevlâ’yı gördüm. Nereye baktıysam...”

Kur'an-ı Kerim ne diyor:

فَأَيْنَمَا تُولُوْا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ

(البقرة: ١١٥)

(Feeynemâ tüvellû fesemme vechu'llàh)
“Yönünüzü nereye dönerseniz dönün, Allah'ın vech-i pâki oradadır. Nereye baksanız, Allah'ın vech-i pâki oradadır. Nereye baksan, Allah orada...” (Bakara, 2/115)

Kimisi bu ayeti tahakkuk ettirmiş kendi üzerinde, nereye baksa Allah'ı görüyor. Şeklin ötesinden müşâhede makamına ulaşmış, Cenâb-ı Mevlâ'nın kudretini müşâhede ediyor, Cenâb-ı Mevlâ'yı müşahede ediyor. Kimisi bakarken bu müşâhedede öteki ile yarışmada, mükâşefede yarışma bakışında...

(Ve minhüm men kâne nazaruhû nazara'l-müşâkeleti ve'l- mümâseleh) “Kimisinin bakışı bir şeyin uygunluğunu, bir şeyin bir şeye mümâsil olduğunu görme bakışıdır.”

Evliyâullahtan bir mübarek zât dervişlerine demiş ki:

“—Allah size bir imkân verse, kâinâtı hadi bakalım istediğin gibi düzelt dese, nasıl yapardınız?”

Birisi demiş ki:

“—Hep havayı ilkbahar havası gibi yapardım, ne kış olsun, zemherir olsun; ne yaz olsun, buram buram ter dökelim; işte böyle güzel, latîf hava olsun isterdim.”

Kimisine sormuş sen ne yapardın?..

“—Efendim işte ben bu dağlar yüksek oluyor, tırmanması zor oluyor, şöyle her taraf dümdüz olsun filan, öyle isterdim.”

Her birisine sormuş, her biri ayrı bir şeyler söylemiş. Bir tanesi susuyormuş arkadan.

“—Sen gel bakayım, sen söyle bakayım, eline imkân geçse ne yapardın?”

“—Efendim, ben düşünüyorum sizin söylediğiniz zamandan beri de, her şeyi uygun görüyorum. Ben hiç bir şeyi değiştirmedim, böyle işte, bu çok uygun.” demiş.

“—Tamam, sen bu işi anladın.” demiş.

Bazı insan, baktığı zaman olayların uygunluğunu müşahede eder:

“—Tam yerinde oldu yâ, Allah’ın hikmetine bak, ooo, ne güzel oldu yâ!” der.

Uygunluğunu görüyor işin. Hikmetinin ne kadar münasip olduğunu görüyor. Bu da bir basiret... Bu da... E niye öyle olmadı yâhu? Olmamasında hikmetler var. Niye şöyle olmadı? Öyle de olsa iyi olmazdı, böyle de olsa iyi olmaz.

الْخَيْرُ فِي مَا وَقَعَ

(El-hayrû fî mâ vakaa) derler Araplar. Yâni, “Hayır, iş nasıl olmuşsa ondadır.” Şöyle olsaydı, böyle olsaydı... Sen keşkeyle, öyle olsaydı, böyle olsaydıyla aklını karıştıрма; leyte’yle, lealle’yle meşgul etme, uygun olan işte bu durumdur. Mevlâ neylerse güzel eyler.

Uygunluğunu görüyor onun gözü de... E bu da bir basiret.

(Ve minhüm men kâne nazaruhû nazara tıybetin ve mülâhazatin) “Kimisinin bakışı da hoşça bir bakıştır ve baktığındaki güzelliği görmektir.” Kimisi yumuşak bakışıyla, olumlu bakışıyla, ılımlı bakışıyla, hüsn-ü zanlı bakışıyla her şeyi böyle hoş, mülayim bir şekilde görür, hoşnut ve râzı. Bu da basiret ehli...

(Ve minhüm men kâne nazaruhû nazara işrâfin ve mütâlaah) “Kimisi de, her olayı merakla üstüne eğilip şunu bir inceleyeyim, bir mütalaa edeyim diye merakla üstüne gider işin... İyice anlamağa çalışır aslını, astarını, kökünü...” Bu da bir basiret... O da meseleyi tahlîl ediyor, derinliğini anlıyor, anlamağa çalışıyor, gayretini oraya yoğunlaştırıyor. (Ve küllü vâhidin minhüm ehli'n- nazar) “İşte bunların hepsi basiret ehlidir.”

Bilmiyorum, ağır bir paragraftır bu. Ağırdır, anlaşılması derindir. Bir kere şunu görüyoruz ki, mübarek insanlar, bizim bir bakış deyip de geçiştirdiğimiz şeyde ne çeşitler görmüşler. Bakışın ne tipleri, ne türleri var, ne cinsleri var, ne niyetle bakışlar var, onları incelemişler. Basiret ehli olmak, bakışının makbul bakış olması meselesini nasıl derin düşünmüş. Şu Ebü'l-Hüseyn-i Nûrî Hazretleri'nin, şu bakıştaki niyetleri sınıflandırmasına bak, tasnifine bak yâni. İnsan hayran kalıyor.

Bunların kaç tanesini düşünürdük biz? Bu ince farkların kaç tanesini göz önüne getirirdik?

Öyle şeyleri düşünmüyoruz ki biz. Düşünmeğe vaktimiz olmuyor ki. Gazeteden, magazinden, heyecandan, maceradan tefekküre vakit kalmıyor. Halbuki tefekkür gibi ibadet olmaz. Bir saatlik tefekkür, bir senelik, altmış senelik ibadetten daha hayırlı olabilir. Bak mübarekler, bir bakışın nasıl çeşitli olduğunu görüp söyleyebiliyorlar. Onu anlıyoruz, hayranlığımız artıyor.

Bir de tabii bu bakış çeşitlerinin hepsine, bizim de gözümüzü alıştıırıp öyle bakmağa çalışmamız lâzım, bizim de kullanmamız lâzım diye öyle bir ders de çıkacak.

c. Nadir Bulunan İki Şey

قَالَ وَقَالَ النُّورِيُّ أَعَزُّ الْأَشْيَاءِ فِي زَمَانِنَا شَيْئًا
عَالِمٌ يَعْمَلُ بِعِلْمِهِ وَعَارِفٌ يَنْطِقُ عَنْ حَقِيقَتِهِ

TS. 169/12 (Kâle, ve kâle'n-nûriyyü) Yâni aynı râviler söylemişler. Ebü'l-Hüseyn-i Nûrî Hazretleri demiş ki:

(Eazzü'l-eşyâi fî zamâninâ, şey'ân: Âlimun ya'melü bi-ilmihî, ve ârifün yantiku an hakîkatihî.) “Bu devirde...” diyor, Ebü'l-Hüseyn- i Nûrî Hazretleri söylüyor, kendi devrini söylüyor: “Bu devirde, bizim bu zamanımızda iki şey, en nadir bulunan şeylerdendir.”

(Eazzü'l-eşyâ) demek en az bulunan, ender rastlanan demektir. (Azze'l-metâu) demek Arapça'da, o meta' çok nadir oldu, bulunmaz

oldu demektir. (Eazzü'l-eşyâ) demek, nadir rastlanan şey. Onun zamanında nadir rastlandığını söylediği iki şey var:

(Alimün ya'melü bi-ilmihî) "İlmi ile amel olan alim çok az." diyor. Söylediğini uygulayan, yaşayan, ilminin kendisine tesir etmiş olduğu kimse, bu az.

Biliyorsunuz İslâm'da ilim, bilgi yâni, öğrenmek yâni, öğretmek, öğrenmek, bilmek çok kıymetlidir, çok sevaplıdır. Öğrenmek de sevaptır, öğretmek de sevaptır. Ama yeterli değildir. Öğrendi, beş tane mektepten diploma aldı, sekiz tane fakülteyi bitirdi, diplomaları duvara dizdi... Kıymetli mi?.. Değil. Kıymetli olması için, ilmi ile âmil olması lâzım!.. Bildiği güzel şeyleri yapması lâzım, kötü olduğunu bildiği şeyleri bırakması lâzım!..

Doktor sigara içmeyin diyor, kendisi sigara içiyor... Olmadı. Bildiğiyle amel etmiyor. Sigaranın kötü olduğunu biliyor, söylüyor, amel etmiyor. Alim... Yalanın kötü olduğunu biliyor, yalan söylüyor.

Riyâkârlığın kötü olduğunu biliyor; devletlinin, vezirin, padişahın karşısında riyâkârlık yapıyor. Olmadı, bildiğini uygulamıyor. Alim... Hakkı söylemesi lâzım; filanca darılacak, filanca küsecek diye söylemiyor. Olmadı. Doğru olan nedir?.. İlim öğrenmektir, öğrendiğini de tatbik etmektir. Buna ne diyoruz? İlmi ile amel olmak.

Ne diyor Ebü'l-Hüseyn-i Nûrî Hazretleri: "Bu devirde çok ender rastlanan iki şey var, birisi ilmiyle amel olan alim." Çok az...

Bildiğini uygulayıp da... Dini bilgileri biliyor, hadis biliyor, tefsir biliyor, tasavvuf biliyor, siyer biliyor vs. ama, kendisi uygulamıyor. Kıymetli değil. Kendisi uyguluyor da, kendisi insan-ı kâmil olmuşsa; hah, işte makbul olan bu. İlmîyle âmil olmak.

Allah ilmiyle amil olanı sever, ilmini uygulamayana ahirette hesap sorar.

الْعِلْمُ بِلَا عَمَلٍ وَبَالٌ

(El-ilmü bilâ amelin vebâlün) “Bilip de yapmamak vebaldır.” Sadece bilmek, bildiğini uygulamamak vebaldır. Uygulamasız olan bilgi, ahirette insana sorgu sual açılmasına, ceza gelmesine sebep olur.

“—Gel bakalım buraya alim, gel bakalım! Sen şunun şunun şunun iyi olduğunu biliyordun da hayatında niye yapmadın? Şunun şunun şunun kötü olduğunu biliyordun da niye yaptın?” diye sorarlar insana.

Uygulamasız olan ilim vebaldır. Nadir olan şeyin birisi, ilmiyle âmil olan kimse imiş onun zamanında.

İkincisi de: (Ve ârifün yantiku an hakîkatihî) “Gerçeğinden konuşan ârif de az, o da az bulunan bir şey.”

Ârif ne demek?.. Biz bu kelimeyi çok kullanıyoruz ama bağlantılarıyla bilelim. Ârif, ma’rifetullah ehli demek, Allah’ı bilen demek. Ârif sıradan bir alim değil; ma’rifetullaha vâkıf, âşinâ kimse

demek. (Yantiku an hakîkatihî) hakikatinden konuşan àrif de az diyor. İlmini uygulayan alim de bu devirde az diyor, hakikatinden konuşan àrif de az diyor.

Şimdi tabii, (hakîkatihî) derken orada hû zamiri var. O hû zamiri, àrife gider. Àrifin kendi hakikatini bilip de, onu söyleyen àrif olması kastedilmiş olur.

Bu söz nereye gider:

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

(Men arafe nefsehû, fekad arafe rabbehû.)
“Kim kendini iyi bilirse, Mevlâsını iyi tanır.
Kendi yapısını bilen, kendini bilen,

Mevlâsını bilir. Kim kendini tam bilebilmişse, Mevlâsını tam anlayacak kıvama gelmiş demektir.”¹

Onun için, àrif kendi hakikatinden konuşuyorsa, işte öyle àrif az. İşte o zaman yâni o Mevlâ'yı bulmuş, evliyâ olmuş, ermiş, àrif demek yâni. Buradaki (hakîkatihî) kelimesindeki hu zamiri Allah'a da gidebilir, “Allah” orada kelime olarak yoksa da... Yâni Allah'la ilgili bilgileri söyleyen àrif az demektir.

Tabii àriflik Allah'ın çok sevdiği bir makam da, müslümanlıkta çok yüksek bir makam da, herkes ona özeniyor ama, gerçek àrif olmak kolay değil.

¹ Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, c.2, s.1529, no:2532.

Hakikaten ermiş olmak, hakikaten ârif olmak kolay değil. Onun az olduğunu bildiriyor.

Allah-u Teâlâ Hazretleri cümlemizi, ilmiyle amel olan bilgililerden eylesin... Ve irfânının hakikatlerini konuşan kimselerden eylesin...

Vakit daraldığı için, dersimizi burada kesiyoruz.

Fâtihâ-i Şerîfe mea'l-besmele!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

24. 08. 1996 - İstanbul

[Bütün TASAVVUF SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

